

Алишева А.
здобувачка 1 курсу другого
(магістерського) рівня вищої освіти
ННІ права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

НАДЗВИЧАЙНА ЗАКОНОТВОРЧИСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Динаміка сучасних суспільно-політичних процесів, зумовлених тривалою війною на території України, наслідками епідемії COVID-19 та стрімким розвитком технологій (зокрема штучного інтелекту), безперечно, актуалізує потребу в дослідженні нових механізмів розробки та прийняття релевантної системи нормативно-правових актів [1, с. 63].

Цілком очевидним є те, що поточне законодавство часто виявляється неспроможним забезпечити належний рівень регулювання суспільних відносин у кризових умовах, що, по суті, і зумовлює потребу у впровадженні надзвичайної правотворчості [1, с. 64]. У цьому контексті зауважимо, що цей механізм розглядається як створення державою легальних правил-регуляторів, здатних стабілізувати соціально-економічні та політичні відносини за екстремальних обставин, які ставлять під загрозу життя або нормальні умови існування населення [2, с. 88].

Важливим аспектом сучасного правотворення є розмежування категорій «невідкладність» та «надзвичайність», які мають спільне призначення, але суттєві відмінності [1, с. 63]. Категорія невідкладності має переважно темпоральний характер і стосується строків розгляду законодавчих ініціатив [1, с. 67]. Згідно зі статтею 93 Конституції України (далі – Основний Закон), Президент має право визначати законопроєкти як невідкладні, що передбачає їх пріоритетний розгляд за скороченою процедурою [3]. Натомість надзвичайність відображає змістовну сторону процесу, тобто наявність виключних факторів непереборної сили та спрямованість на подолання наслідків надзвичайної ситуації [1, с. 67].

У доктринальному вимірі надзвичайне законодавство визначається як єдина, узгоджена ієрархічна система актів, що встановлюють межі повноважень органів влади та допустимі обмеження правового статусу особи [6, с. 99; 7, с. 245]. Суб'єктами такої правотворчої діяльності виступають органи державної влади, місцевого самоврядування та відповідні військові командування [2, с. 92]. Особливе значення мають акти військового командування, яке в умовах воєнного стану наділяється виключними повноваженнями для забезпечення безпеки та відновлення правопорядку [2, с. 94].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» закріплює можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини за умови, що в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний їх перелік із зазначенням строку дії таких обмежень,

а також обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб [4]. Крім того, статтею 64 Основного Закону передбачені права і свободи, які не можуть бути обмежені за жодних обставин [3].

Попри чітку нормативну регламентацію, функціонування надзвичайного законодавства детермінує ризики для дотримання принципу верховенства права. Як зазначає італійський філософ Джорджо Аґамбен, «стан виключення» може стати постійною парадигмою управління, що призводить до розбалансування системи стримувань і противаг [5]. Перерозподіл повноважень на користь виконавчої влади в умовах кризи створює передумови для корупційних та лобістських ризиків [2, с. 89]. Тому ключового значення набуває контрольна функція судової влади, антикорупційних інституцій та громадянського суспільства [2, с. 89].

Тож ключового значення набуває наглядова роль судової влади, антикорупційних інституцій та громадянського суспільства [2, с. 89]. Акти надзвичайної правотворчості структурно стають органічною складовою чинної системи законодавства, забезпечуючи зв'язок між правовими масивами в період дії воєнного чи надзвичайного стану [2, с. 92].

Підсумовуючи викладене, варто зауважити, що надзвичайна правотворчість в Україні є необхідною відповіддю на загрози національній безпеці, що забезпечує стабілізацію суспільного порядку та захист населення. На відміну від невідкладної правотворчості, яка зосереджена на часових межах процедури, надзвичайна правотворчість визначається змістовною специфікою кризового стану. Основними ознаками таких актів є їхній тимчасовий характер, переважна імперативність та здатність встановлювати особливий режим реалізації окремих правових норм. Задля запобігання зловживанням цей механізм має супроводжуватися дієвим контролем з боку судової гілки влади та інститутів громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Чаплук О.І. «Невідкладність» та «надзвичайність» в системі правотворчої діяльності: понятійно-категоріальний вимір. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 63–68.
2. Пархоменко Н.М. Сучасна теоретико-правова парадигма надзвичайної правотворчості. *Публічне право*. 2022. № 3 (47). С. 88–94.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
4. Закон України № 389-VIII від 12.05.2015 «Про правовий режим воєнного стану».
5. Agamben G. *State of Exception*. University of Chicago Press, 2005. 95 p.
6. Барчук А.О. Надзвичайні закони в системі законодавства України / А.О. Барчук. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 99-102.
7. Кузніченко С.О. Надзвичайне законодавство України: теоретичні засади формування та розвитку. *Форум права*. 2008. № 1. С. 245–249.
8. Теремцова Н.В. Правова культура в умовах воєнного стану: баланс між

безпекою та правами людини. Соц.-гуманітарний Вісник. Зб. наукових праць.2026. Вип. 65. Україна, м. Харків –Німеччина, м. Циттау. С.49-51. 113с.
9. Teremtsova, N., (2023). (Amazonia Investiga, 12(66), 326-334. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.66.06.30>)

Ковальчук О.
*студентка юридичного факультету,
Західноукраїнський національний університет.
Науковий керівник: д.е.н., професор, професор
кафедри міжнародного та європейського права,
Західноукраїнський національний університет,
Фліссак К. А.*

ІНДИВІД В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Для сучасної міжнародно-правової доктрини одним із дискусійних залишається питання про правовий статус індивіда та межі його міжнародної правосуб'єктності. Традиційно суб'єктами міжнародного права вважалися держави, однак розвиток міжнародного захисту прав людини, міжнародної кримінальної відповідальності та механізмів звернення до міжнародних судових установ зумовив активізацію наукової дискусії щодо реального місця індивіда в системі міжнародного права.

У міжнародно-правовій науці для позначення особи використовуються різні терміни, однак найбільш поширеним є поняття «індивід», яке і застосовується для аналізу його правового статусу.

На сьогоднішній день серед науковців немає єдиної позиції щодо цього питання: більшість вважає індивіда лише учасником міжнародних відносин, але не їхнім суб'єктом, тоді як інша частина визнає за ним цей статус [1]. У міжнародно-правовій доктрині традиційно переважає підхід, відповідно до якого індивід не визнається повноцінним суб'єктом міжнародного права. Прихильники цієї позиції виходять із того, що міжнародна правосуб'єктність належить насамперед державам, а права та обов'язки індивіда є похідними від волі держав. Водночас у сучасній науці формується альтернативний підхід, згідно з яким індивід набуває ознак суб'єкта міжнародного права. Це обґрунтовується можливістю безпосереднього звернення до міжнародних судових органів, наявністю міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб, а також закріпленням прав індивіда у міжнародно-правових актах.

Права людини мають природне походження та є невід'ємними для кожної особи; вони не залежать від національних кордонів чи територіальних меж, існуючи поза межами державного законодавства. Ці права підлягають міжнародному правовому регулюванню та захисту. Якщо ж